

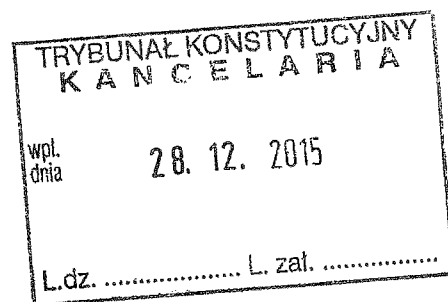

MINISTER
SPRAWIEDLIWOŚCI

DL-III-070-135/15

Dot. sygn. akt K 28/15

Warszawa, 23 grudnia 2015 r.

TRYBUNAŁ KONSTYTUCYJNY

W związku z wnioskiem Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 14 października 2015 r. o stwierdzenie niezgodności § 10 pkt 2 i 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów załatwiania wniosków, skarg i prośb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2013 r. poz. 647) z art. 32 i art. 63 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej

na podstawie art. 56 pkt 4 i art. 82 ust. 2 ustawy z dnia 25 czerwca 2015 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. poz. 1064, z późn. zm.)

wnoszę o stwierdzenie, że:

przepis § 10 pkt 2 i 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów załatwiania wniosków, skarg i prośb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych jest zgodny z art. 32 i art. 63 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

UZASADNIENIE

W dniu 14 października 2015 r. Rzecznik Praw Obywatelskich wystąpił do Trybunału Konstytucyjnego z wnioskiem o stwierdzenie niezgodności:

1) art. 6 § 2 zdanie drugie oraz § 3 pkt 2 i 3 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. Nr 90, poz. 557, z późn. zm.), zwanej dalej „k.k.w.”, z art. 32 i art. 63 Konstytucji RP w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji,

2) § 10 pkt 2 i 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów załatwiania wniosków, skarg i próśb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych z art. 32 i art. 63 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

W uzasadnieniu wniosku Rzecznik Praw Obywatelskich wskazał, że przepisy dotyczące składania przez skazanych wniosków, skarg i próśb do organów wykonujących orzeczenie budzą wątpliwości konstytucyjne.

Pierwsza wątpliwość dotyczy sformułowanego przez ustawodawcę w art. 6 § 2 k.k.w. warunku, aby skazany uzasadnił zawarte w skardze (prośbie, wniosku) żądanie w stopniu umożliwiającym jej rozpoznanie, w szczególności, aby dołączył odpowiednie dokumenty. Wymaganie uzasadnienia skargi (prośby, wniosku), w tym wymaganie dołączenia odpowiednich dokumentów, formalizuje postępowanie skargowe. Sprawia ono, że skazany nie tylko musi określić przedmiot sprawy, z którą się zwraca do organu wykonującego orzeczenie, lecz musi ponadto udokumentować swoje zarzuty bądź propozycje (jeśli przedmiotem rozpoznania ma być wniosek). Uchybienie tym rygorom formalnym powoduje zaś, że skarga (wniosek, prośba) pozostanie bez rozpoznania (art. 6 § 3 pkt 3 k.k.w.). Nie powinno natomiast budzić wątpliwości, że skarga w polskim systemie prawnym stanowi odformalizowany środek ochrony interesów jednostki. Potwierdzeniem tego jest ogólna regulacja zawarta w art. 227 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz. U. z 2013 r. poz. 267, z późn. zm.), zwanej dalej „k.p.a.”. Art. 227 k.p.a. określając przy użyciu otwartego katalogu przedmiot skargi, nie wprowadza jakichkolwiek rygorów formalnych, jakim powinna odpowiadać skarga. Wolą ustawodawcy było bowiem zapewnienie szerokiej dostępności skargi właśnie poprzez zminimalizowanie wymagań odnośnie jej formy. Ponadto, ciężar prawidłowego zakwalifikowania pisma przenoszony jest na organ (art. 222 k.p.a.), który musi nadać temu pismu właściwy bieg (art. 223 § 1 i art. 231 k.p.a.). Sama procedura rozpoznawania skargi ma charakter uproszczony i kończy się czynnością materialno-techniczną zawiadomienia skarżącego o sposobie jej załatwienia. W świetle powyższego w stosunku do osób skazanych art. 6 § 2 zdanie 2 k.k.w. podwyższa wymagania dotyczące formy skargi (wniosku, prośby), skoro osoba korzystająca z tego środka zobowiązana jest do uzasadnienia zawartych w nim żądań w stopniu umożliwiającym jej rozpoznanie, w tym do dołączenia odpowiednich dokumentów.

Druga wątpliwość dotyczy art. 6 § 3 pkt 2 k.k.w., którego treść oznacza, że bez rozpoznania pozostanie skarga (wniosek, prośba), która co prawda w sposób nie budzący żadnych wątpliwości określa przedmiot żądania, lecz zawiera równocześnie wyrazy lub

zwroty powszechnie uznane za obelżywe lub wulgarne lub gwarę przestępców. Jak się wydaje skutek w postaci pozostawienia bez rozpoznania skargi (wniosku, prośby) na podstawie art. 6 § 3 pkt 2 k.k.w. należy wiązać z art. 116a pkt 2 k.k.w. zakazującym skazanym odbywającym karę pozbawienia wolności posługiwania się wyrazami lub zwrotami powszechnie uznawanymi za wulgarne lub obelżywe albo gwarą przestępców. Stwierdzić jednak trzeba, że ów zakaz odnosi się – jak już wskazano – wyłącznie do skazanych odbywających karę pozbawienia wolności, a nie do ogółu skazanych.

W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich poczynione uwagi uzasadniają wniosek, że przepisy art. 6 § 2 zd. 2 oraz § 3 pkt 2 i 3 k.k.w. w istotny sposób ograniczają prawa osób skazanych do złożenia i rozpoznania skargi (wniosku, prośby) w stosunku do powszechnego prawa w tym zakresie.

Jako wzorzec kontroli, Rzecznik Praw Obywatelskich wskazał art. 63 Konstytucji RP. W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich skargi, wnioski i prośby składane przez skazanych do organów wykonujących orzeczenie nie tylko wymagają uzasadnienia, lecz także powinny być formułowane w sposób poprawny językowo (a więc nie mogą zawierać zwrotów lub wyrazów powszechnie uznawanych za wulgarne lub obelżywe albo gwary przestępców). Stąd też za uprawniony należy uznać wniosek, że ustawodawca w stosunku do kategorii podmiotów „osoby skazane” i to tylko w ich relacjach skargowych z organami wykonującymi orzeczenie wprowadził istotne ograniczenie prawa do skargi. Skargi nie spełniające powyższych wymogów mogą bowiem pozostać bez rozpoznania. Wprowadzone ograniczenia spełniają kryterium formalne, skoro zostały wprowadzone w ustawie. W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich nie spełniają one natomiast kryterium konieczności w demokratycznym państwie prawnym ze względu na potrzebę ochrony wartości wymienionych w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Za ograniczeniem konstytucyjnego prawa określonego w art. 63 Konstytucji RP nie przemawia wzgląd na konieczność ochrony bezpieczeństwa lub porządku publicznego, ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. W szczególności trudno doszukać się związku pomiędzy potrzebą uzasadniania zawartych w skardze (wniosku) żądań z uwagi na konieczność ochrony wartości wymienionych w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Nie sposób także uznać, że z punktu widzenia realizacji zasady demokratycznego państwa prawnego konieczne jest pozostawienie bez rozpoznania skargi skazanego, ponieważ nie zawiera ona uzasadnienia (jest niepoprawna językowo), a jednocześnie uważać, że konieczność taka nie występuje, w przypadku złożenia takiej skargi przez inną osobę za zgodą skazanego. Potwierdzeniem tego jest również powszechny system składania skarg i wniosków w trybie przepisów k.p.a., który chociaż funkcjonuje już

od kilkudziesięciu lat, nie wprowadza przecież analogicznych ograniczeń, a służy obecnie realizacji prawa określonego w art. 63 Konstytucji RP. Stąd też – zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich - ograniczenia zawarte w art. 6 § 2 zd. 2 i § 3 pkt 2 i 3 k.k.w. zostały wprowadzone z naruszeniem art. 63 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Nie były one bowiem konieczne i nie służą, realizacji dającego się zidentyfikować interesu publicznego. Poza tym, nakładanie na skazanych (w szczególności tych odbywających karę pozbawienia wolności) obowiązku dokumentowania swej skargi (wniosku) może prowadzić do tego, że skazani ci nie będą w stanie sprostać temu warunkowi.

W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich kwestionowane przepisy naruszają również zasadę równości wobec prawa wynikającą z art. 32 Konstytucji RP. Zakres konstytucyjny podmiotowego prawa do skargi (wniosku) jest oparty na zasadzie powszechności w jej najszerszym znaczeniu. Prawo to ma zaś gwarancyjne znaczenie dla innych praw i wolności jednostki. Mianowicie, jeśli zawiodą inne sformalizowane środki ochrony tych praw i wolności, to zawsze jeszcze pozostaje otwarta niesformalizowana droga skargi (wniosku). Co do zasady owa niesformalizowana droga skargi (wniosku) jest respektowana przez ustawodawcę o czym świadczą ogólne zasady dotyczące rozpoznawania skarg i wniosków określone w k.p.a. Jednakże w stosunku do określonej kategorii podmiotów, tj. osób skazanych w ich relacjach z organami wykonującymi orzeczenie, ustawodawca wprowadził dodatkowe warunki korzystania ze skargi (wniosku) w postaci uzasadnienia żądań oraz używania poprawnego języka. Zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich w tym więc zakresie doszło do odstępstwa od zasady równego traktowania. Odstępstwo to nie posiada zaś dostatecznego uzasadnienia. Nie można bowiem uznać, że do zróżnicowania doszło z zastosowaniem racjonalnych kryteriów, skoro skarga kierowana w imieniu skazanego przez inną osobę do organu wykonującego orzeczenie nie jest objęta rygorami wynikającymi z kwestionowanych przepisów. Takimi rygorami nie jest również objęta skarga skazanego kierowana do innych organów władzy publicznej niż organy wykonujące orzeczenie.

Ponieważ analogiczną treść jak art. 6 § 3 pkt 2 i 3 k.k.w. zawiera również § 10 pkt 2 i 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie sposobów załatwiania wniosków, skarg i próśb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych, stąd też zarzuty i argumenty na ich poparcie zawarte we wniosku są, w ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich, także aktualne w stosunku do tych przepisów rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości.

**ZA ZGODNOŚĆ
Z ORYGINAŁEM**

W ocenie Ministra Sprawiedliwości nie można podzielić wątpliwości Rzecznika Praw Obywatelskich co do braku konstytucyjności powyższych regulacji rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów załatwiania wniosków, skarg i próśb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych i ich niezgodności z art. 32 i art. 63 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP.

Zgodnie z art. 6 § 2 k.k.w. skazany może składać wnioski, skargi i prośby do organów wykonujących orzeczenie; skazany, składając wniosek, skargę lub prośbę, jest obowiązany do uzasadnienia zawartych w niej żądań w stopniu umożliwiającym jej rozpoznanie, w szczególności do dołączenia odpowiednich dokumentów.

Zgodnie z art. 6 § 3 k.k.w. jeżeli wniosek, skarga lub prośba:

- 1) oparte są na tych samych podstawach faktycznych,
- 2) zawierają wyrazy lub zwroty powszechnie uznawane za wulgarne lub obelżywe albo gwarę przestępców,
- 3) nie zawierają uzasadnienia zawartych w nich żądań w stopniu umożliwiającym ich rozpoznanie

– właściwy organ może pozostawić wniosek, skargę lub prośbę bez rozpoznania.

Zgodnie z § 10 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów załatwiania wniosków, skarg i próśb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych, w przypadku złożenia wniosku, skargi lub prośby:

- 1) opartych na tych samych podstawach faktycznych,
- 2) zawierających wyrazy lub zwroty powszechnie uznawane za wulgarne lub obelżywe albo gwarę przestępców,
- 3) niezawierających uzasadnienia zawartych w nich żądań w stopniu umożliwiającym ich rozpoznanie

– właściwy organ może pozostawić wniosek, skargę lub prośbę bez rozpoznania.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości 13 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów załatwiania wniosków, skarg i próśb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych zostało wydane na podstawie upoważnienia ustawowego z art. 249 § 3 pkt 3 k.k.w., zgodnie z którym Minister Sprawiedliwości został upoważniony do określenia w drodze rozporządzenia sposobów załatwiania wniosków, skarg i próśb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych, biorąc w szczególności pod uwagę zasady i tryb przyjmowania i rozpoznawania wniosków, skarg i próśb, a także ich ewidencję i dokumentowanie.

Przepis § 10 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 sierpnia 2003 r w sprawie sposobów załatwiania wniosków, skarg i próśb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych jest powtórzeniem regulacji zawartej w art. 6 § 3 k.k.w.

Jako wzorzec kontroli Rzecznik Praw Obywatelskich wskazał przepis art. 32 i art. 63 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP.

Zgodnie z art. 63 Konstytucji RP każdy ma prawo składać petycje, wnioski i skargi w interesie publicznym, własnym lub innej osoby za jej zgodą do organów władzy publicznej oraz do organizacji i instytucji społecznych związanych z wykonywanymi przez nie zadaniami zleconymi z zakresu administracji publicznej; tryb rozpatrywania petycji, wniosków i skarg określa ustawa.

Prawo do występowania przez osoby do władz publicznych, a także organizacji i instytucji społecznych z określonymi wnioskami, Konstytucja RP pojmuje szeroko, przewidując, iż mogą to być petycje (podania, żądania), wnioski (propozycje), a także skargi. Nie jest to prawo ograniczone tylko do obywateli, ale może z niego korzystać każdy. Środki te mogą być składane zarówno w interesie publicznym (podyktowanym względami społecznymi, z uwagi na dobro ogółu), jak i w celu obrony własnych interesów, ale również interesów innej osoby, jednakże w tym przypadku wymagana jest jej wiedza i zgoda. Adresatem tych petycji i wniosków mogą być organy władzy publicznej oraz organizacje i instytucje społeczne w ramach zadań im zleconych z zakresu administracji publicznej. Tą drogą może społeczeństwo wpływać na działalność różnych władz i instytucji. Wniesienie petycji, wniosku czy skargi otwiera postępowanie, którego trybu Konstytucja RP nie reguluje, uznając słusznie, że nie są to materie konstytucyjne. Tryb ich rozpatrywania określa więc ustawa (W. Skrzydło, *Komentarz do art. 63 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej* (w:) W. Skrzydło, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Komentarz*, Lex 2013).

Zgodnie z art. 32 Konstytucji RP wszyscy są wobec prawa równi; wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne; nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny.

Według utrwalonego orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego konstytucyjna zasada równości wobec prawa nakazuje identyczne traktowanie wszystkich adresatów określonej normy prawnej, znajdujących się w takiej samej lub w podobnej sytuacji prawnie relewantnej. Z zasady równości wobec prawa wynika zatem nakaz równego, czyli jednakowego traktowania wszystkich adresatów normy prawnej, co oznacza zarówno zakaz dyskryminowania, jak i zakaz faworyzowania takich osób. Ustalenie, czy zasada równości wobec prawa została w konkretnym przypadku naruszona, wymaga określenia kręgu

adresatów, do których odnosi się dana norma prawna, oraz wskazania elementów charakteryzujących ich sytuację prawną, które są prawnie istotne. Zasada równości wobec prawa wymaga jednocześnie zasadności kryterium, na podstawie którego dokonano zróżnicowania sytuacji określonych podmiotów (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 16 listopada 2004 r., P 19/03, Dz. U. Nr 249, poz. 2504).

Uregulowane w art. 6 § 2 k.k.w. prawo do składania przez skazanego wniosków, skarg i próśb do organów wykonujących orzeczenie wynika wprost z art. 63 Konstytucji RP. Do organów wykonujących orzeczenie, o których mowa w art. 6 § 2 k.k.w., zaliczyć można: prezesa sądu lub upoważnionego sędziego, sędziego penitencjarnego, dyrektora zakładu karnego, aresztu śledczego, a także dyrektora okręgowego i Dyrektora Generalnego Służby Więziennej albo osobę kierującą innym zakładem przewidzianym w przepisach prawa karnego wykonawczego oraz komisję penitencjarną, sądowego kuratora zawodowego, kierownika zespołu kuratorskiej służby sądowej, sądowy lub administracyjny organ egzekucyjny, urząd skarbowy, odpowiedni terenowy organ administracji rządowej lub samorządu terytorialnego oraz inny organ uprawniony przez ustawę do wykonywania orzeczeń (art. 2 pkt 3–10 k.k.w.). Wnioski, skargi i próśby, o których mowa w art. 6 § 2 k.k.w. mogą dotyczyć wszystkich instytucji regulowanych w prawie karnym wykonawczym – kar, środków karnych, środków zabezpieczających, środków przymusu skutkujących pozbawieniem wolności, niezależnie od trybu działania i charakteru organu, którego skarga ma dotyczyć (T. Kalisz, *Skarga skazanego w kodeksie karnym wykonawczy*, Prokuratura i Prawo 5, 2013).

Regulacje dotyczące wniosków, skarg i próśb zawarte w art. 6 § 2 i § 3 k.k.w. dotyczą wszystkich skazanych. Istnieją ponadto przepisy szczególne regulujące problematykę składania wniosków, skarg i próśb przez skazanych odbywających karę pozbawienia wolności, tymczasowo aresztowanych i innych osób pozbawionych wolności. Należy do nich zaliczyć w szczególności art. 33 § 2 k.k.w. (uprawnienie sędziego penitencjarnego do badania wniosków, skarg i próśb) oraz art. 102 pkt 10 k.k.w. (umieszczenie prawa do składania wniosków, skarg i próśb w katalogu praw skazanego), a także przepisy wykonawcze precyzujące te regulacje:

- 1) rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów załatwiania wniosków, skarg i próśb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych;

- 2) § 2 ust. 1 pkt 16 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobu, zakresu i trybu sprawowania nadzoru penitencjarnego (Dz. U. Nr 152, poz. 1496, z późn. zm.);
- 3) § 21–22 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz. U. Nr 152, poz. 1493);
- 4) § 21–22 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania (Dz. U. Nr 152, poz. 1494).

Do procedury skargowej uregulowanej w Kodeksie karnym wykonawczym i przepisach wykonawczych odpowiednie zastosowanie mają przepisy Działu VIII k.p.a. (art. 221-260) oraz Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 8 stycznia 2002 r. w sprawie organizacji przyjmowania i rozpatrywania skarg i wniosków (Dz. U. Nr 5, poz. 46). Wzajemna relacja pomiędzy wymienionymi regulacjami kształtuje się w ten sposób, że przepisy procedury administracyjnej znajdują zastosowanie, o ile dane kwestie nie zostały rozstrzygnięte przepisami Kodeksu karnego wykonawczego oraz aktami wykonawczymi wydanymi na jego podstawie.

W pierwszej kolejności podnieść należy, że rozwiązania zawarte w kwestionowanych przepisach w żaden sposób nie ograniczają ani nie wyłączają prawa skazanych (w tym osadzonych), albowiem nie zabraniają im składania skarg, wniosków i prośb. Mogą oni w ramach tych unormowań składać skargi, wnioski i prośby do właściwych organów, a w przypadku złożenia ich do organu niewłaściwego oczekiwać, zgodnie z art. 231 k.p.a., ich przekazania według właściwości. Nie mamy tutaj zatem do czynienia z jakimkolwiek zawężeniem zakresu uprawnień określonych w art. 63 Konstytucji RP.

Po drugie wskazać należy, że uregulowanie w Kodeksie karnym wykonawczym procedury skargowej nie narusza prawa wynikającego z art. 63 Konstytucji RP, albowiem regulacja ta dotyczy jedynie trybu postępowania w razie złożenia przez skazanego skargi, wniosku lub prośby do organów wykonujących orzeczenie, co nie należy do materii konstytucyjnej i zostało określone w ustawie. Wskazany powyżej przepis Konstytucji RP gwarantuje każdemu prawo do składania m.in. wniosków i skarg, odsyłając w zakresie trybu ich rozpatrywania do regulacji zawartych w odrębnej ustawie (ustawach). Art. 63 Konstytucji RP nie odnosi się bezpośrednio do sposobu rozpatrywania skarg i wniosków, pozostawiając w tym zakresie swobodę ustawodawcy. Tym samym uregulowania w Kodeksie postępowania administracyjnego odnośnie trybu rozpatrywania skarg i wniosków nie muszą być jedynymi

rozwiązaniami w tym zakresie w stosunku do wszystkich zainteresowanych i w stosunku do pewnych wyodrębnionych prawnie grup np. skazanych, uregulowania w tej materii mogą być inne niż przewiduje to Kodeks postępowania administracyjnego.

Ponadto, zakwestionowane przepisy Kodeksu karnego wykonawczego oraz rozporządzenia wykonawczego nie wprowadzają jakichkolwiek ograniczeń przedmiotowych skargi w odniesieniu do przedmiotu skargi określonego w art. 227 k.p.a. czy wniosku określonego w art. 241 k.p.a. A zatem również na gruncie Kodeksu karnego wykonawczego przedmiotem skargi może być w szczególności zaniedbanie lub nienależyte wykonywanie zadań przez właściwe organy albo przez ich pracowników, naruszenie praworządności lub interesów skarżących, a także przewlekłe lub biurokratyczne załatwianie skarg. Na podstawie art. 6 § 2 k.k.w. skazany może składać wnioski, skargi i prośby zarówno bezpośrednio związane z jego sytuacją osobistą, jak i dotyczące kwestii ogólnych, bezpośrednio go niedotyczących (*actio populares*), a więc nie tylko w interesie własnym, lecz także w interesie ogólnym (K. Postulski, *Komentarz do art. 6 Kodeksu karnego wykonawczego* (w:) K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Lex 2014).

Kwestionowane we wskazanych powyżej przepisach Kodeksu karnego wykonawczego i w wydany na jego podstawie rozporządzeniu normy uzależniające merytoryczne rozpoznanie skargi czy wniosku skazanego w istocie nie dotyczą ograniczenia składania przez nich skarg i wniosków, wskazując jedynie wymogi jakie powinny tego typu pisma spełnić, aby organ je rozpatrujący nie mógł ich pozostawić bez rozpoznania.

Należy zaznaczyć, że skazany zawsze może, ponowić skargę lub wniosek po jego uzupełnieniu w wymaganym kierunku czy też, po wyeliminowaniu słów wulgarnych, a tym samym zachować prawo do ich merytorycznego rozpoznania.

Rzecznik Praw Obywatelskich podniósł także, że doszło do odstępstwa od zasady równego traktowania, albowiem w stosunku do określonej kategorii podmiotów, tj. osób skazanych w ich relacjach z organami wykonującymi orzeczenie, ustawodawca wprowadził dodatkowe warunki korzystania ze skargi (wniosku) w postaci uzasadnienia żądań oraz używania poprawnego języka. Odnosząc się do tego zarzutu, należy wskazać, że zasada równości wobec prawa wymaga takiego zakresu określenia kręgu podmiotów, które mogą składać wnioski, skargi i prośby, które zagwarantują wszystkim podmiotom znajdującym się w tej samej lub podobnej sytuacji prawnie istotnej, możliwość skorzystania z tego uprawnienia. W tym zakresie kwestionowane przepisy nie ograniczają skazanych (w tym także osadzonych) w ich uprawnieniu do skorzystania z prawa do złożenia wniosku, skargi czy prośby. Wskazane wymogi formalne składanego przez skazanego wniosku, skargi czy prośby

do organu wykonującego orzeczenie, nie zostały wprowadzone by dyskryminować jakiegokolwiek osoby uprawnione, albowiem dotyczą wszystkich skazanych, a mają na celu usprawnienie postępowania wykonawczego i uwzględnienie innych regulacji Kodeksu karnego wykonawczego. Na podkreślenie zasługuje fakt, że aktualne rozwiązania w szerokim zakresie gwarantują skazanym dostęp do informacji jako uczestnikom postępowania karnego wykonawczego (art. 1 § 2 k.k.w. w zw. z art. 16 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, Dz. U. Nr 89, poz. 555, z późn. zm.). Ponadto mogą oni korzystać na zasadach określonych w Kodeksie karnym wykonawczym z pomocy obrońcy, a osadzony zgodnie z art. 101 k.k.w. jest nie tylko informowany o przysługujących mu prawach i obowiązkach, ale również ma możliwość zapoznania się z przepisami Kodeksu karnego wykonawczego, a tym samym z obowiązującymi regulacjami w zakresie trybu składnia skarg i wniosków.

Wymóg uzasadnienia zawartych w skardze czy wniosku żądań, jak i dołączenia odpowiednich dokumentów, wynikający § 7 ust. 4a i § 10 pkt 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów załatwiania wniosków, skarg i prośb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych, wbrew twierdzeniom Rzecznika Praw Obywatelskich, nie ogranicza praw skazanych, a jedynie umożliwia szybsze i trafniejsze rozstrzygnięcie przez właściwy organ ich żądań, w oparciu o prawidłowo sporządzone i przekazane informacje czy dokumenty. Rozwiązane to w znaczący sposób wpływa na usprawnienie postępowania wykonawczego. Wskazane wymogi dotyczą jedynie „żądań” zawartych w skardze, wniosku czy prośbie skazanego i wymagane jest by uzasadnienie umożliwiło ich rozpoznanie. W kwestionowanych przepisach wskazano zatem cel jakemu służyć ma wymóg uzasadnienia żądań. Należy wskazać, że przy realizacji konstytucyjnego prawa do skargi nie chodzi tylko o formalne rozpoznanie skargi, ale merytoryczne odniesienie się do podnoszonych zarzutów. Ponadto dołączenie odpowiednich dokumentów wymagane jest tylko wtedy jeśli są one niezbędne do rozpatrzenia sprawy. Oczywiście jest, że brak posiadania odpowiednich dokumentów, brak możliwości ich zdobycia z uwagi na ograniczenia skazanego osadzonego lub charakter żądania uniemożliwiający jego udokumentowanie (np. przedstawienie wywiadu środowiskowego kuratora, opinii dyrektora zakładu karnego, opinii biegłych) nie może i nie skutkuje pozostawieniem skargi czy wniosku bez merytorycznego rozpoznania. Wymóg uzasadnienia wniosku czy skargi może ograniczyć się do przytoczenia w jednym zdaniu powodów swoich żądań, w ramach wykazania realizacji konstytucyjnego prawa złożenia, w interesie własnym czy innej osoby, skargi lub wniosku. Nie sposób przecież przyjąć, że konstytucyjne prawo każdego do złożenia skargi czy

wniosku, nie mówiąc już o ich merytorycznym rozpoznaniu, przysługuje nawet w przypadku braku wskazanego w art. 63 Konstytucji RP interesu publicznego, własnego czy innej osoby. Omawiane regulacje nie ograniczają zatem praw skazanych, którzy nadal mogą występować z wnioskami, skargami i prośbami w każdym czasie, a jedynie usprawniają procedurę rozpoznania zawartych w tych pismach żądań.

Należy także podnieść, że uregulowana w § 10 pkt 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów załatwiania wniosków, skarg i prośb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych konsekwencją w postaci możliwości pozostawienia bez rozpoznania wniosku, skargi lub prośby niezawierających uzasadnienia zawartych w nich żądań w stopniu umożliwiającym ich rozpoznanie, nie ma charakteru automatycznego. Zgodnie bowiem z § 7 ust. 4a zd. 2 tego rozporządzenia jeżeli wniosek, skarga lub prośba takiego uzasadnienia nie zawierają, wzywa się wnoszącego do uzupełnienia tego braku, w terminie 7 dni od otrzymania wezwania, z pouczeniem, że jego nieusunięcie spowoduje pozostawienie wniosku, skargi lub prośby bez rozpoznania. Obowiązkiem zatem organu postępowania wykonawczego, do którego skierowany jest wniosek, skarga lub prośba jest umożliwienie osadzonemu konwalidowania braku złożonego pisma w tym zakresie celem umożliwienia jego sprawnego merytorycznego rozpoznania.

Formalny wymóg treści wniosku, skargi lub prośby osadzonych w zakresie sfery językowej wynikający z treści § 10 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów załatwiania wniosków, skarg i prośb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych, umożliwiającą pozostawienie bez rozpoznania wniosku, skargi lub prośby zawierających wyrazy lub zwrotu powszechnie uznawane za wulgarne lub obelżywe albo gwarę przestępców, skorelowany jest z treścią art. 116a pkt 2 k.k.w. Zgodnie z tym przepisem skazanemu nie wolno posługiwać się wyrazami lub zwrotami powszechnie uznawanymi za wulgarne lub obelżywe lub gwarą przestępców, a naruszenie tego zakazu może nawet skutkować wymierzeniem kary dyscyplinarnej (art. 142 § 1 k.k.w.). W kontekście tym należy wskazać także na treści art. 4 § 2 k.k.w., który wskazuje, że ograniczenie praw i obowiązków obywatelskich skazanych może wynikać z ustawy np. tak jak w przypadku Kodeksu karnego wykonawczego oraz art. 104 k.k.w., zgodnie z którym korzystanie przez skazanego z przysługujących mu praw powinno następować w sposób nie naruszający praw innych osób oraz nie zakłócający ustalonego w zakładzie karnym porządku. Przy istnieniu zakazu zawartego w art. 116a pkt 2 k.k.w., w zakresie dotyczącym osadzonych, niekonsekwencją byłoby umożliwienie osadzonemu posługiwania się nieprzyzwoitymi zwrotami w pismach, w których zgłaszają wnioski lub żądania do organów publicznych i brak

możliwości reagowania, w przypadku zamieszczenia we wniosku czy piśmie słów wulgarnych lub obelżywych pod adresem danego organu lub osoby, w tym funkcjonariusza publicznego, w szczególności ze strony skazanego, który w ramach resocjalizacji powinien zmierzać do zmiany swego zachowywania w kierunku szanowania porządku społecznego.

Mając na uwadze zawarte w ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553, z późn. zm.), zwanej dalej „k.k.”, zasady wymiaru kary, w tym dotyczące prewencji indywidualnej i ogólnej, trzeba przyjąć, iż celem wykonania orzeczonej kary jest jak najpełniejsze ich zrealizowanie wobec skazanego. Tym samym nie sposób w odniesieniu do skazanych pozostawać obojętnym na kierowanie przez nich min. do organów wykonujących orzeczenie słów wulgarnych. Analizując prawną dopuszczalność zastosowania dyspozycji przepisów § 10 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów załatwiania wniosków, skarg i próśb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych nie można zapominać o celach kary pozbawienia wolności wynikających z art. 67 § 1 k.k.w., w tym kształtowania u osób osadzonych w zakładach karnych społecznie pożądanых postaw.

Istotnie jest także, że przepis § 10 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów załatwiania wniosków, skarg i próśb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych nie formułuje wymogu zachowania poprawności językowej jako takiej, co może być rozumiane jako oczekiwanie pełnej poprawności stylistycznej i gramatycznej, lecz jedynie wymóg unikania wulgaryzmów i sformułowań obelżywych. Takie rozwiązanie koresponduje także z przepisami art. 3 ust. 1 pkt 2 i ust. 2 ustawy z dn. 7 października 1999 r. o języku polskim (Dz. U. z 2011 r. Nr 43, poz. 224, z późn. zm.), które nakładają na wszystkie organy władzy publicznej obowiązek przeciwdziałania wulgaryzacji języka polskiego.

Należy przy tym mieć na uwadze fakt, że ustawodawca – uznając to za szkodliwe społecznie – przewiduje w pewnych przypadkach odpowiedzialność karną (lub jako wykroczenie) za używanie wobec innych podmiotów lub publicznie słów wulgarnych lub obelżywych (art. 212, art. 216, art. 226 k.k. lub art. 141 ustawy z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń, Dz. U. z 2013 r. poz. 482, z późn. zm.).

Zasadne jest także zwrócenie uwagi, że regulacje podobne do zakwestionowanego przepisu § 10 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów załatwiania wniosków, skarg i próśb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych, zawarte są także w innych przepisach. Zgodnie z art. 41a § 4 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. z 2015 r. poz.

133, z późn. zm.) skargi lub wnioski zawierające treści znieważające lub słowa powszechnie uznawane za obelżywe pozostawia się bez rozpatrzenia, zawiadamiając o tym skarżącego lub wnioskodawcę, z podaniem przyczyny pozostawienia skargi lub wniosku bez rozpatrzenia. Zgodnie z § 202 ust. 5 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 września 2014 r. – Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (Dz. U. poz. 1218, z późn. zm.) jeżeli skarga lub wniosek zawiera treści znieważające lub słowa powszechnie uznawane za obelżywe, pozostawia się je bez rozpatrzenia, zawiadamiając wnoszącego o przyczynie pozostawienia skargi lub wniosku bez rozpatrzenia, chyba że skarga lub wniosek dotyczy czynności prokuratora podlegającej zaskarżeniu.

Nie można zatem podzielić zarzutów Rzecznika Praw Obywatelskich, że w tym zakresie kwestionowany przepis dotyczący osadzonych, narusza zasadę równości wobec prawa wynikającą z art. 32 Konstytucji RP.

Wydaje się, iż standardy językowe w zakresie nie używania w pismach kierowanych do instytucji państwowych wszczynających czynności urzędowe treści znieważających, wulgarnych lub obelżywych winny obowiązywać wszystkich obywateli.

Odnosząc się do skutków, jakie spowodować może zawarcie we wniosku, skardze lub prośbie wyrazów lub zwrotów powszechnie uznawanych za wulgarne lub obelżywe albo gwarę przestępców lub niezawarcie uzasadnienia żądań w stopniu umożliwiającym ich rozpoznanie, wskazać należy, że pozostawienie ich bez rozpoznania, zgodnie z § 10 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów załatwiania wniosków, skarg i prośb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych, jest tylko możliwością, a nie obowiązkiem właściwego organu. Kwestionowane zapisy nie zakazują organowi rozpoznania skargi, prośby czy wniosku skazanego, ani nie nakazują pozostawić ich bez rozpoznania. Dają one tylko organowi taką możliwość w sytuacji, gdy treść tych pism uniemożliwia ich merytoryczne rozpoznanie albo z uwagi na użyte w nich sformułowania, które mają na celu ubliżenie organowi, albo jego pracownikowi. Tym bardziej, że poza zagwarantowaniem każdemu prawa do wnoszenia skarg i wniosków, Konstytucja RP wprost przewiduje uregulowanie trybu składania tych pism w odrębnej ustawie (ustawach). Należy jeszcze raz zaznaczyć, że chociaż nie budzi wątpliwości sam fakt powstania po stronie organu publicznego obowiązku udzielenia odpowiedzi zainteresowanemu, po złożeniu przez niego skargi, wniosku czy prośby, to jednak nie oznacza to całkowitej dowolności po jego stronie w formułowaniu zarzutów. Jak już wskazano powyżej Minister Sprawiedliwości w rozporządzeniu z dnia 13 sierpnia 2003 r. w sprawie

sposobów załatwiania wniosków, skarg i próśb osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych, w § 7 ust. 4a wprowadził mechanizmy gwarancyjne dla skazanych poprzez wezwanie wnoszącego pismo do jego uzupełnienia w terminie 7 dni, z pouczeniem o skutkach w przypadku braku uzupełnienia. Nie ma zatem automatyzmu w pozostawieniu skargi czy wniosku bez rozpoznania, umożliwiając zainteresowanemu jej konwalidowanie we wskazanym kierunku. Dyspozycje kwestionowanych przepisów nie determinują zatem działań ukierunkowanych na pozostawienie skargi, próśby czy wniosku bez rozpoznania, a jedynie dopuszczają taką możliwość.

Wobec tego pożądane jest, aby po stronie organu (i jego pracowników), zachowana była rozważa przy rozpatrywaniu takich pism. Tym bardziej w sytuacji, gdy użyte zwroty pozwalają na znaczną swobodę interpretacyjną. Ewentualne skorzystanie z możliwości pozostawienia tego rodzaju pism bez rozpoznania powinno być ograniczone wyłącznie do sytuacji jednoznacznych, które uniemożliwiają ich merytoryczne rozpoznanie, a w przypadku zwrotów lub wyrazów wskazanych w § 10 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów załatwiania wniosków, skarg i próśb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych, gdy użycie takich zwrotów lub wyrazów celowo nastawione jest jedynie na ubliżenie organowi lub pracownikowi państwowemu, a nie w celu wyjaśnienia stawianych żądań.

Podnoszone we wniosku Rzecznika Praw Obywatelskich argumenty, co do odmienności uregulowania rozpatrywania przedmiotowych pism w Kodeksie postępowania administracyjnego w stosunku do unormowań Kodeksu karnego wykonawczego, w istocie oznaczają żądanie uregulowania trybu składania skarg, wniosków i próśb w ramach Kodeksu karnego wykonawczego w podobny sposób, jak to przewidziano w Kodeksie postępowania administracyjnego. Sam fakt odmiennego uregulowania przesłanek w tych ustawach pozostawienia skargi bez rozpoznania jest dopuszczalny albowiem regulują sytuację obywatela w odmiennych okolicznościach. Ustawodawca wprowadza zatem jasne kryteria dla jakich poddaje osoby skazane odmiennemu reżimowi prawnemu.

Należy zauważyć, że również ogólne zasady rozpatrywania skarg i wniosków określone w Kodeksie postępowania administracyjnego zawierają pewne wymogi dotyczące składnych w tym zakresie pism. Zgodnie z § 8 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 8 stycznia 2002 r. w sprawie organizacji przyjmowania i rozpatrywania skarg i wniosków, skargi i wnioski niezawierające imienia i nazwiska (nazwy) oraz adresu wnoszącego pozostawia się bez rozpoznania; jeżeli z treści skargi lub wniosku nie można należycie ustalić ich przedmiotu, wzywa się wnoszącego skargę lub wniosek do złożenia, w terminie siedmiu

dni od dnia otrzymania wezwania, wyjaśnienia lub uzupełnienia, z pouczeniem, że nieusunięcie tych braków spowoduje pozostawienie skargi lub wniosku bez rozpoznania. Również art. 239 k.p.a. wprowadza ograniczenia możliwości składania skarg i wniosków, gdy skarżący po uznaniu skargi za bezzasadną składa ponowną skargę bez wskazania nowych okoliczności, organ właściwy do jej rozpoznania może podtrzymać swoje poprzednie stanowisko z odpowiednią adnotacją w aktach sprawy – bez zawiadamiania skarżącego. Ograniczenie to znajduje uzasadnienie w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP mając umocowanie w ochronie wolności i praw innych osób oraz porządku publicznego, zapewnianego przez niezakłócone funkcjonowanie organów państwa. Podobny charakter ma rozwiązanie przyjęte w kwestionowanych przepisach.

Zgodnie z § 9 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów załatwiania wniosków, skarg i próśb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych organ właściwy do załatwienia wniosku, skargi lub próśby jest obowiązany zawiadomić pisemnie wnoszącego wniosek, skargę lub prośbę o sposobie ich załatwienia. A zatem odmiennie niż ma to miejsce w przypadku opisanym w art. 239 k.p.a., osoba pozbawiona wolności zawsze będzie pisemnie zawiadamiany o fakcie pozostawienia skargi bez rozpoznania. Na zawiadomienie to przysługuje skarga do organu nadrzędnego.

Z praktyki penitencjarnej wynika, iż możliwość pozostawienia skargi bez rozpoznania, wynikająca z § 10 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów załatwiania wniosków, skarg i próśb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych, jest stosowana jako ostateczne rozwiązanie, z uwzględnieniem charakteru i wagi zarzutów. Zauważyć również należy, iż osoby pozbawione wolności to zróżnicowana pod względem wykształcenia populacja. Wśród osób, których skargi w 2014 r. pozostawiono bez rozpoznania nie było analfabetów, wykształceniem podstawowym legitymowało się 903 osadzonych, zawodowym – 630, średnim – 324, wyższym – 27, a w 43 przypadkach wykształcenie nie było udokumentowane.

Odnosząc się do kryteriów zastosowania możliwości prawnej do pozostawienia bez rozpoznania skarg nie zawierających uzasadnienia zawartych w nich żądań w stopniu umożliwiającym ich rozpoznanie (§ 10 pkt 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów załatwiania wniosków, skarg i próśb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych) wypracowano praktykę, iż powyższe następuje po wezwaniu skarżącego do pisemnego sprecyzowania zawartych w skardze treści, z pouczeniem o możliwości pozostawienia skargi bez rozpoznania w przypadku braku reakcji na wezwanie. Podkreślić należy, iż tryb ten stosowany jest jedynie do spraw, w których nie

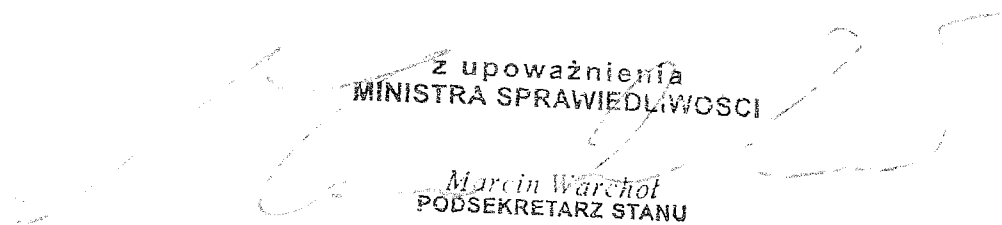
można w żaden sposób wyodrębnić okoliczności faktycznych i ewentualnych wniosków dowodowych. To w oparciu o gromadzone przez jednostki penitencjarne dokumenty np. książki zdrowia, akta cz. B oraz inne materiały, właściwe organy oceniają czy podawany przez osadzonego fakt jest ustalony, czy jest jedynie twierdzeniem wynikającym z odmiennego osądu sytuacji. Rozpoznając szereg zarzutów wnoszonych przez osadzonych np. w zakresie opieki medycznej, nie żąda się przedstawiania, poza treścią skargi, jakichkolwiek dokumentów stanowiących dowód twierdzeń. Ciężar zgromadzenia dowodów pozwalających na przedstawienie ustaleń faktycznych zawsze jest przenoszony na administrację jednostek penitencjarnych.

Dane statystyczne z lat 2013 i 2014 wskazują w sposób wyraźny, iż zmiana przepisów nie wpłynęła na ograniczenie prawa do złożenia skargi, a osadzeni przebywający w jednostkach penitencjarnych korzystają z tego konstytucyjnego prawa w sposób swobodny i nieograniczony. W 2013 r. zaewidencjonowano 35.036 skarg, w tym 400 uznano za uzasadnione, natomiast w 2014 r. – 36.211, w tym 441 uznano za uzasadnione. Rozpatrywanie skarg odbywa się zgodnie z zasadami dążenia do bezstronności i poznania prawdy obiektywnej. Osadzeni mogą w sposób poufny wnosić skargi (art. 102 pkt 10 k.k.w., 33 k.k.w.) oraz skargi do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Z analiz statystycznych Centralnego Zarządu Służby Więziennej wynika, iż w 2014 r. pozostawiono bez rozpoznania 5047 skarg. Zastosowanie kwestionowanych przez Rzecznika Praw Obywatelskich przepisów dotyczyło jedynie 1234 skarg. Najwięcej przypadków skarg pozostawionych bez rozpoznania – 3549 to przypadki wycofania skargi przez samych skarżących zgodnie z § 7 ust. 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów załatwiania wniosków, skarg i próśb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych.

Mając powyższe uwagi, w ocenie Ministra Sprawiedliwości, zakwestionowane rozwiązania prawne nie mogą zostać uznane za niekonstytucyjne w świetle wskazanych przepisów ustawy zasadniczej. Nie sposób aprobować stanowiska Rzecznika Praw Obywatelskich, jakoby uzasadnienie żądania, w tym jego udokumentowanie (oczywiście w stopniu dla osadzonego możliwym), jak też brak akceptacji na używanie przez osadzonych w skargach i wnioskach słów obelżywych czy wulgarnych było naruszeniem ich konstytucyjnych uprawnień do złożenia tego typu pism. Nie ogranicza to osadzonym dostępności do składania skarg, wniosków i próśb, wskazując im jedynie tryb ich składania oraz wymogi, w ramach których zapewnią sobie ich merytoryczne rozpoznanie w sposób jak

najbardziej efektywny, przy zapewnieniu należytej powagi wzajemnych kontaktów i elementarnego szacunku ze strony autorów i adresatów tych pism.

z upoważnienia
MINISTRA SPRAWIEDLIWOSCI

Marcin Warchol
PODSEKRETARZ STANU

**ZA ZGODNOŚĆ
Z ORYGINAŁEM**

Adam Szymański